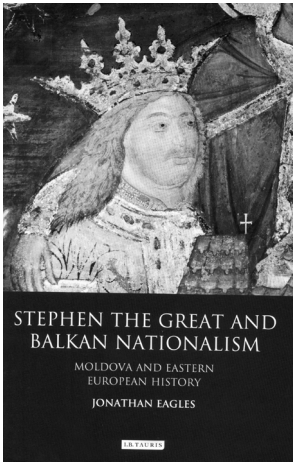

BOOK REVIEWS/ RECENZII

J. Eagles, *Stephen the Great and Balkan Nationalism. Moldova and Eastern European History*. I.B. Tauris, London & New York, 2014, 272 pag., ISBN 978 1 78076 353 8

Cartea lui Jonathan Eagles, *Stephen the Great and Balkan Nationalism* (*Ștefan cel Mare și naționalismul în Balcani*), apărută recent la Editura „I.B. Tauris”, Londra, este în primul rând un prilej de bucurie. Figurile Evului Mediu românesc nu apar prea des în istoriografia vestică. Tratarea Evului Mediu în regiune se axează fie pe dimensiunea etnică (de obicei luând în considerare etnia slavă), fie pe cea religioasă (catolică). În ambele cazuri, principatele medievale românești rămân în afara demersului. Totuși, cartea lui Jonathan Eagles este doar tangențial interesată de Evul Mediu românesc. Autorul, într-un demers pluridisciplinar, studiază moștenirea istorică a domnitorului moldovean Ștefan cel Mare (1457-1504) și a simbolisticii memoriei sale în contextul evoluției celor două țări române.

Ca abordare teoretică, autorul se înscrie în linia etnosimbolismului și a contribuției lui Anthony D. Smith la studiul naționalismului. Pentru Smith naționalismul nu este un fenomen al industrializării în epoca modernă (Gellner, 1983), ci are rădăcini mult mai adânci în istorie. Etnosimbolismul studiază formarea unei națiuni de-a lungul unui interval mai lung de timp și distinge caracteristicile acesteia prin referințe la mituri, simboluri și valori comune (Smith, 2009). Autorul își structurează argumentul principal al cărții folosind figura lui Ștefan cel Mare ca studiu de caz al aplicării teoriei lui Smith și a confirmării relevanței teoriei etnosimbolismului în studiul istoriei.

Pentru a construi acest argument Jonathan Eagles își organizează cartea în trei părți. Partea întâi, constituită din două capitole, oferă o

schiță istorică a domniei lui Ștefan cel Mare, precum și a istoriei politice a României și a Republicii Moldova.

Partea a doua analizează păstrarea memoriei (engl. *memorialisation*) lui Ștefan cel Mare, trecând în revistă surse narative și arheologice, de exemplu edificiile din Moldova medievală, cu incursiuni în istoria culturală și politică a unor formațiuni politice vecine ca Țara Românească sau Regatul Maghiar. În această parte autorul prezintă cronologic cronicile medievale scrise în epoca lui Ștefan cel Mare, lucrările istoriografice ulterioare, formarea curentelor literare în perioada modernă și constituirea școlii de istoriografie critică în România. Toate aceste excursuri în corpusul literaturii istoriografice sunt făcute cu scopul de a pune în evidență centralitatea figurii lui Ștefan cel Mare, dar și mutația făcută în „secolul naționalismului” și edificarea figurii lui Ștefan cel Mare în simbol național în epoca modernă. Expunerea continuă cu prezentarea comemorării lui Ștefan cel Mare în epoca contemporană atât în România, cât și în Republica Moldova. Capitolul cinci al acestei părți, intitulat „Oasele sfinte de la Putna”, este rezervat descrierii necropolelor Mușatinilor, a cavourilor domnești și a episoadelor dramatice prin care acestea au trecut. Ultimul capitol, „Reminiscențele materiale ale regimului”, introduce în discuție materialul arheologic. Autorul ne vorbește despre relevanța arheologiei în „procesul analizei etnosimbolismului” și necesitatea de a vedea „cultura materială ca un proces al gândirii umane, și nu ca o manifestare fizică”. În acest capitol, Eagles se axează pe descrierea curților medievale din Moldova și din Țara Românească, a cetăților și sistemelor de apărare specifice domniei lui Ștefan și perioadei medievale, în general. Prezentarea este continuată cu aducerea în discuție a sitului arheologic de la Orheiul Vechi, deși autorul recunoaște ca acesta are legături doar indirecte cu domnia lui Ștefan cel Mare.

Partea a treia este dedicată analizei conceptuale a devenirii figurii lui Ștefan cel Mare ca simbol național. Autorul ne explică conceptul de etnosimbolism și motivul pentru care acesta este cadrul său preferat de analiză. În opinia lui Eagles, prin prisma etnosimbolismului se poate aborda naționalismul ca fenomen cultural separat de consecințele politice ale agendelor naționaliste. De o importanță majoră pentru autor este posibilitatea de a lărgi abordarea modernistă a naționalismului, axându-se pe continuitățile culturale specifice unei comunități în perioada premodernă. Faptul ca etnosimbolismul se concentrează asupra originii unei națiuni permite întrebuițarea aces-

tei metode în istoria și arheologia medievală. În același timp, autorul ne atrage atenția asupra riscurilor aplicării „naționalismului retrospectiv”. Capitolul teoretic continuă cu prezentarea figurii lui Ștefan cel Mare ca simbolistică național-identitară în România și Republica Moldova. Istoria pelegrinărilor statuii lui Ștefan cel Mare ilustrează elocvent folosirea simbolică a figurii domnitorului medieval.

În concluzie, *Stephen the Great and Balkan Nationalism* este o lucrare actuală și binevenită, totuși elaborarea ei pare puțin grăbită. Punerea laolaltă a diverselor informații, uneori cu relevanță minimă pentru argumentul central creează impresia unui mozaic. De asemenea, prezentarea domniei lui Ștefan cel Mare, făcută oarecum în stilul panegiricilor bizantine, ar fi beneficiat mai mult de o analiză critică și neimplicată. De asemenea, cred că argumentul central al cărții ar fi avut de câștigat dacă receptarea figurii lui Ștefan cel Mare ar fi fost prezentată separat în România și în Republica Moldova, accentuând anumite distincții, precum formele culturale din România și cele politice din Moldova. Nu în ultimul rând, anumite scăpări, cum ar fi citatele la a doua mână sau traducerea titlaturii bizantine *Io* din documentele de epocă prin John în limba engleză, ar fi putut fi evitate.

Referințe bibliografice

- Gellner, Ernest. *Nations and Nationalism*. Ithaca: Cornell University Press, 1983.
- Smith, Anthony D, *Ethno-symbolism and Nationalism: A Cultural Approach*. New York: Routledge, 2009.

Mariana Goina